

PERTTI HEMÁNUS

EU ja Nato eivät ole neuvostoliittoja

Tunnen kutsumusta jatkaa keskustelua itsensuurista ja muunkinlaisesta vaikuttamisesta Pentti Raittilan pohjalta; tarkoitan hänen arviotaan Esko Salmisen kirjasta Vaikeneva valtiomahti? (Tiedotus-tutkimus 3/96). Salmisenhan pitää aiemman Neuvostoliitto-kirjoittelun ja nykyisen ja/tai tulevan EU-kirjoittelun rinnastamista ontuvana, koska EU:ssa kyseessä on "Neuvostoliittoon verrattuna toisenlainen järjestelmä: demokraattisten maiden yhteisö". Raittila taas huomauttaa, että toimittajien vapaaehtoisen itsensuurin kannalta ongelma on sama kohteesta riippumatta.

Ositain näin on, ainakin periaatteellisesti. Mutta on myös eroja. Onhan otettava huomioon, että tätä nykyä, suurten yksinkertaistusten ja kärjistysten aikana – esim. 1970-luvun ilmapiiri oli älylisempi – adjektiveja demokraattinen ja totalitaristinen käytetään myös leimoina, joilla tahdotaan sanoa: toinen on Täydellisen Hyvä ja toinen Täydellisen Paha.

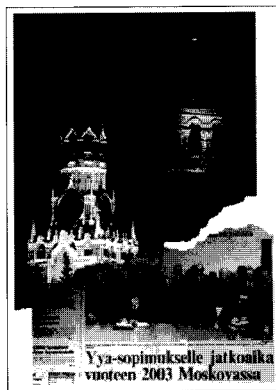
Täydelliseen Hyvään kohdistuu tietenkin vahva itsensuuri: sen ongelmia ja epäkohtia ei tiedosteta, tai jos ne tiedostetaan niitä ei mielellään haluta ainakaan julkisesti myöntää. Täydellistä Hyvää siis kaunomaalillaan. Näyttöä tästä saa tiedotusvälineistä päivittäin. Ilmiön teoreettista pohjaa käsittelee, vaikkakin välillisesti, sosiaalipsykologi Karmela Liebkind kirjassaan Me ja muukalaiset, joka on tutkielma etnosentrismistä. Yhdysvaltain ja Naton etnosentrismien asteen näkee jos vain haluaa: Nato on puolustusliitto, Varsovan Liitto oli hyökkäysliitto... EU:ssa on samaa henkeä, joka saattaa yhä vahvistua ja jota vahvistetaan.

Toinenkin ero järjestelmien välillä paistaa näkevänsä silmiin. Ns. länsimaiset demokraatit ovat ainakin pääsääntöisesti ratkaisevan paljon ns. totalitaristisia valtioita tehokkaampia; Neuvostoliittohan kaatui juuri tehottomuuteensa.

Myös ihmisiin vaikuttamisen taidossa ensiksi mainitut ovat ylivoimaisia: niiden käytössä on hienoksi hiotujen keinojen koko kirjo, myös moraalisisessa mielessä; ns. vapaus vaatii sallimaan moraalisesti hyvin kyseenalaisetkin keinot. Neuvostoliiton kömpelöt sensorit olivat pahaisia amatööriä Yhdysvaltain, Naton ja EU:n vaikuttajien rinnalla.

EU:n "keskuskomitean" komissaarit tuskin tulevat lehtileikkeiden kanssa suomalaisia päätoimittajia opastamaan, Raittila kirjoittaa. Hän ehkä ei ole lukenut Ydin-lehteä 4/94 tai on sen unohtanut. Sen kiintoisimman jutun päähenkilö Erkki Liikanen tosin oli tuolloin vasta Suomen EU-suurlähettiläs eikä vielä komissaari. Laina tekstin avainkohdat:

"Liikanen ei ole toiminut entiseen tapaan julkisuudessa, mutta kullissien takana hän on ollut sitäkin aktiivisempi. Liikasen kerro-

taan muistavan ulkoa yli 300 puhelinnumeroa, joista monet vanhoille kavereille eri tiedotusvälineissä. Liikasen lähimpiin kuuluvat mm. Ilta-Sanomien päätoimittaja Vesa-Pekka Koljonen, Kauppalehden Lauri Helve ja Helsingin Sanomien Janne Virkkunen.

Aamun lehdet luettuaan Liikanen aloittaa usein hektisen puhelunrumban, jossa kunniansa saavat kuulla niin EU:sta kriittisesti kirjoittaneet toimittajat kuin näiden esimiehetkin. Monista lehdistä kerrataan, että kiihkeimmillään suurlähettiläällä riittää aikaa soittaa yhteen ja samaan lehteen jopa puolen tusinaa kertaa saman päivän aikana. "Kun sillä on se iso

pyörä päällä, niin sitä ei pidä tte mikään", yksi höykytetyksi joutunut kertoo.

– Sen sijaan itse Liikanen ei kes-tä minkäänlaista arvostelua, ei edes sellaista joka liittyy puhtaasti virkatoimiin. Asiallisinkin kritiikin hän tulkitsee ilkeiyyksi ja luottamuksen pettämiseksi, josta seuraa yleensä kosto tavalla tai toisella.

Vaikutusta Liikasen puheluilla on paitsi suoraan myös välillisesti. Liikasen puhelinsoittojen uhka pelottaa monia toimittajia EU-kriittisten juttujen kirjoittamisessa. Sen sijaan EU:n ylistämisestä ei ole odotettavissa ikävyyksiä. Vihaisella Eero Taipalsaarella ei ole suoraa linjaa päätoimittajien korvaan."

Toisaalta Raittila saattaa olla hyvinkin oikeassa, jos hän tarkoittaa että EU-komissaarit eivät käytä vaikuttamisessaan kovin karkeitä keinoja; Liikanenkin saattaa tänään toimia hienostuneemmin ja manipulatiivisemmin. Ja ajatellaanpa kuvitteellista mutta täysin mahdollista tilannetta, jossa useiden EU-jäsenmaiden kansan enemmistö katsoo yhteisön epäonnistuneen, mutta niiden valtaeliitti haluaa jatkaa jäsenyyttä. Kuinkahan vapaa tuolloin olisi jäsenmaiden journalismi? Pystyt-täisiinköhän vaikuttamisen keinot edes paljastamaan kirjassa Vaikeneva valtiomahti? 2 ja rahoittaisiko Suomen Akatemia myös sen tekemisen?

Entä jos Natoon ei enää jonakin päivänä vain pyrittäisi, vaan Naton johto katsoisi esim. strategisen etunsa vaativan jonkin vielä vastaan pyristelevän valtion saamista jäseneksi? Kukaan Luostarisensa (Mielen kersantit) lukenut ei helpolla erehtyne vähättelemään "läntisten demokratioiden" suurimpien sotilasmahtien halua ja kykyä vaikuttaa eikä niiden häikäilemättömyyttä vaikuttajina.

Sen toki myönnän, että sisään- ja uloskoodauksen periaatteellisen ristiriita säilyy, neuvotteleva ja vastustava koodi ovat käytettävissä. Mutta mitä tehokkaampi on sisäänkoodaus, sitä vähemmän uloskoodauksen varianteille jää tilaa.